

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНСЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

Експертний центр
з прав людини

Дослідження на тему:

«Розвиток національних стратегій слідства, прокуратури та судової системи, а також спроможність належного правового захисту, у тому числі довгострокового захисту та допомоги свідкам і потерпілим».

В межах проєкту «Право на правду та справедливість: моніторинг та дослідження можливих механізмів захисту прав людини в перехідному правосудді в умовах російсько-української війни», експерти ГО «Експертний центр з прав людини» дослідили розвиток національних стратегій слідства, прокуратури та судової системи, а також спроможність належного правового захисту, у тому числі довгострокового захисту та допомоги свідкам і потерпілим.

Під час дослідження відбувся збір та аналіз інформації щодо розвитку національної системи кримінального захисту від початку збройної агресії Російської Федерації у 2022 році. Для цього запитувалась інформація, шляхом формування та направлення письмових запитів, на підставі Закону України «Про доступ до публічної інформації». Листи-запити направлені до головних суб'єктів формування кримінально-процесуальної політики в державі та до тих, які дотичні до реалізації правоохоронного захисту від злочинних діянь під час воєнного стану: Міністерства юстиції України, Офісу Генерального прокурора, Національної поліції України, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Державної судової адміністрації України, Координаційний центр за надання правової допомоги, Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій¹.

Також експертами вивчалось національне законодавство, розроблений законопроект з подібної тематики, офіційні звіти та статистичні дані, оприлюднені на офіційних вебсайтах визначених вище державних суб'єктів, а також Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Парламенту та Комітетів Верховної Ради України, позиції Верховного Суду. Також до уваги брались міжнародний досвід та світові практики у сфері стратегій кримінальних процедур із захисту населення під час воєнних дій.

---

¹ Відповіді суб'єктів запитів див. Посібник

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНСЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

Експертний центр
з прав людини

Запити подавались також задля проведення аналізу національного законодавства з метою моніторингу та отримання інформації про те, як держава відбудовує стратегію захисту своїх громадян від воєнних злочинів, наскільки спроможні правоохоронні органи протистояти та карати винуватих; для з'ясування наявності правового захисту на державному рівні та поширення суспільству створених гарантій та алгоритмів щодо забезпечення безпеки, справедливості та невідворотності.

З лютого 2022 року з'явилися безперечні підстави для перебудови кримінально караної системи, починаючи зі створення національної стратегії та алгоритмів, закінчуючи реалізацією процедурних планів. Україна під час своєї незалежності вже проходила періоди люстрації, реформування і не є новачком. Але кожного разу уникнення винуватцями судового переслідування, не відновлювався баланс між шкодою та відчуттям втамування людської гідності, що не стимулювало повернення довіри суспільства до системи національного захисту.

Правові підстави обов'язку проводити розслідування регламентуються міжнародним гуманітарним правом, у точності Женевськими конвенціями 1949 року і Додатковим протоколом I до них 1977 року². Держава зобов'язана здійснити кримінальне переслідування, розшук винних осіб та вершити правосуддя. Кожна особа, що підозрюється у причетності до воєнних злочинів має користуватись гуманним поводженням і в разі судового переслідування не повинна бути позбавлена своїх прав на справедливий суд. Таким особам повною мірою мають бути забезпечені в найкоротший строк, сумісний з безпекою держави або, у відповідному випадку, окупаційної держави, права та переваги, які надаються особі, що перебуває під захистом, відповідно до Конвенції про захист цивільного населення під час війни.

Заборонено засудження та застосування покарання без попереднього судового рішення, винесеного судом, який створено належним чином і який надає судові гарантії, визнані цивілізованими народами як необхідні. Окупаційній державі забороняється змінювати статус посадових осіб чи суддів на окупованих територіях або вживати стосовно них будь-яких

---

² Женевська конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях; Женевська конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі; Женевська конвенція про поводження з військовополоненими; Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни; Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів від 8 червня 1977 року, ст.85.

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНСЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

Експертний центр
з прав людини

заходів примусу, якщо вони утримуватимуться від виконання своїх обов'язків з міркувань совісті. Кримінальне законодавство окупованої території залишається чинним, за винятком випадків, коли дія його скасовується або призупиняється окупаційною державою, якщо це законодавство становить загрозу безпеці окупаційної держави або є перешкодою виконання названої Конвенції. Враховуючи викладене вище, та з огляду на необхідність забезпечення ефективного судочинства, суди окупованої території продовжуватимуть виконувати свої функції стосовно розгляду правопорушень.

Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою, прийнята Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 40/34, 1985 року, регламентує доступ жертв злочинів до судових та адміністративних процедур, які мають проводитись без зволікань та необґрунтованих затримок; надання якісної допомоги та реституцію, що включає відновлення навколишнього оточення та інфраструктури, заміну майна громади та відшкодування витрат, пов'язаних з переселенням у тих випадках, коли така шкода викликає необхідність переміщення громад; компенсація державою у разі неплатоспроможності винуватцем і так далі.³

Окрім створення міжнародних комісій та спеціальних трибуналів, звернень до міжнародного кримінального суду та квазісудів, необхідно мати чітку національну стратегію з притягнення винного за скоєння воєнних злочинів до належної відповідальності.

У справі «Веласкес Родрігес проти Гондурасу» Міжамериканський суд з прав людини постановив, що коли неможливо притягнути до відповідальності чи покарати винуватця, держава все одно має обов'язок розслідувати та інформувати про це членів родини, у тому числі про долю зниклого.

Національне розслідування повинно мати наступні обов'язки:

- виявлення кожного епізоду скоєння воєнного злочину;
- встановлення подій та обставин воєнного злочину;
- кваліфікація подій та обставин кожного епізоду з воєнних злочинів;
- кваліфікація дій, бездіяльності, рішень винуватця та співорганізаторів, співвиконавців по кожному окремому епізоду воєнного злочину;
- встановлення жертв кожного окремого епізоду воєнного злочину;

---

³ https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/power.shtml

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНСЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

Експертний центр
з прав людини

- встановлення завданої моральної, матеріальної шкоди та їх розмір;
- забезпечення безпеки як для жертви, так і ймовірних злочинців/винуватців;
- притягнення до відповідальності за скоєння воєнного злочину;
- дотримання права на захист та правову допомогу;
- доведення до жертви/родичів та суспільства повну правду про події, що відбулися, їх конкретні обставини та учасника в них, у тому числі знати обставини, за яких мали місце порушення, а також їх причини;
- оприлюднення результатів розслідування.

Стратегія Сербії. Для порівняння та прикладу, метою Національної стратегії республіки Сербії у 2015 році⁴ було суттєве підвищення ефективності розслідування та судового переслідування військових злочинів, що планувалось відобразити в:

- а) припиненні безкарності за вчинення таких діянь, незалежно від ознак і статусу правопорушників;
- б) підтримці судової системи через сприяння регіональній співпраці та гармонізації судової практики з метою досягнення пропорційності покарання;
- в) удосконаленні механізму захисту та підтримки свідків і потерпілих.

Особлива частина Національної стратегії стосується: підвищення ефективності провадження у справах про військові злочини перед органами влади Республіки Сербія; захист свідків і потерпілих; підтримка потерпілих і свідків; захист обвинуваченого; судовий розгляд щодо військових злочинців і питання зниклих безвісти; співпраця з Міжнародним трибуналом із військових злочинів у колишній Югославії; регіональне та ширше міжнародне співробітництво та покращення загального ставлення громадськості до питання судів над військовими злочинцями. Національна стратегія передбачає створення бази даних про всі події, що відбулися на території колишньої Югославії, які за своїм характером і тяжкістю можуть становити військовий злочин.

Окрім того, передбачено ухвалення та впровадження стратегії прокурорів щодо кримінального переслідування військових злочинів та

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНСЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

Експертний центр
з прав людини

визначення критеріїв для визначення пріоритету військових злочинів, що також включатиме випадки масових насильницьких зникнень, скоєних у контексті збройного конфлікту в колишній Югославії.

Пріоритезація справ дозволяє правильно спрямувати ресурси органів влади, які розслідують злочини, на справи вищого ступеня тяжкості за чіткими критеріями, встановленими Національною стратегією, яка передбачає підвищення спроможності Офісу прокурора з розслідування військових злочинів, а також покращення ефективності Департаменту розкриття військових злочинів МВС.

У зв'язку з удосконаленням системи підтримки та захисту свідків і потерпілих у справах про воєнні злочини, національна стратегія визначає такі цілі: підвищення спроможності органів, що займаються підтримкою свідків військових злочинів на всіх етапах кримінального провадження (агенції, що допомагають, а також підтримка жертв і свідків Вищого суду в Белграді, Офісу прокурора у справах про військові злочини та відділу захисту Міністерства внутрішніх справ); створення національної мережі служб підтримки потерпілих і свідків; покращення регіонального співробітництва у сфері надання підтримки потерпілим і свідкам.

Стратегія Боснії та Герцеговини. Історії зі стратегування цієї країни не найкращий випадок для наслідування, але помилки також необхідно знати. Жахливо усвідомлювати, що майже після спливу 25 років, на розгляді в прокуратурі досі залишаються понад 500 справ з розслідування воєнних злочинів. В таких випадках ймовірність досягнення справедливості для жертв критично низька. Національна стратегія з розслідування у Боснії та Герцеговини прийнята лише у 2020 році. Але оскільки прийнята Стратегія не мала успіху⁵, запрошеними міжнародними спостерігачами надані рекомендації щодо вжиття всіх необхідних заходів для підвищення ефективності справедливого ведення справ із воєнних злочинів, у тому числі залучення додаткових ресурсів; забезпечення пріоритетності розслідування та кримінального переслідування в справах щодо тих осіб, які найбільше відповідають за звірства, скоєні під час війни в Боснії та Герцеговині 1992-1995 роках; покращення регіонального співробітництва щодо військових злочинів з розгляду справ, включаючи скликання саміту високого рівня з питань регіонального співробітництва; забезпечити

---

⁵ <https://www.osce.org/files/f/documents/9/0/521149.pdf>

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНСЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

Експертний центр
з прав людини

належний нагляд за переглянутою стратегією та будь-якою наступною стратегічною структурою, з визначенням пріоритетів та розподілу із забезпеченням звітності; вдосконалення гармонізації прецедентного права та судової практики; забезпечення усіх прокурорських та судових установ в Боснії та Герцеговині необхідним обладнанням та засобами для адекватного та справедливого розгляду справ з військових злочинів, в тому числі щодо підтримки та захисту свідків; покращення координації та систематичне впровадження і дотримання заходів захисту свідків для забезпечення узгодженості в усій юрисдикції Боснії та Герцеговини; покращення реагування судів і прокуратури на випадки залякування свідків, погрози, підкуп та іншої проблематичної поведінки; забезпечення вжиття всіх передбачених законодавством заходів у справах про військові злочини щодо майнових позовів у кримінальному провадженні, у тому числі для інформування потерпілих осіб про їх права, для збору доказів, що мають відношення до позовів, для дослідження фінансового становища в підозрюваних/підсудних, а також розглядати позови у відповідних випадках; надати громадськості змістовну та більш детальну інформацію про розслідування, судове переслідування та розгляд справ про військові злочини.

Розвиток Національної Стратегії та системи кримінального судочинства.

Указом Президента України від 11.05.2023 №273/2023 схвалено «Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки та оборони України на 2023-2027 роки»⁶ Стратегічними пріоритетами визначено:

1. Дієвість і ефективність органів правопорядку та прокуратури як невіддільної (частина/ознака) складової сектору безпеки та оборони, в межах якого вони забезпечують національну безпеку України, у тому числі громадську безпеку й порядок, протидіють злочинності з урахуванням стратегічних цілей та відповідно до стандартів прав людини та основоположних свобод, у тому числі із забезпеченням гендерної рівності.
2. Послідовна кримінальна політика, пріоритетом у якій є запобігання злочинності, невідворотність відповідальності, захист особи, суспільства

---

⁶ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text>

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНСЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

Експертний центр
з прав людини

та держави від кримінальних правопорушень, забезпечення інтересів потерпілого.

3. Оперативність кримінального провадження з дотриманням міжнародних стандартів та принципу верховенства права.

4. Система управління, орієнтована на результат відповідно до встановлених пріоритетів.

5. Комплексна цифрова трансформація.

6. Відкритість, прозорість, підзвітність і незалежність.

Оскільки Національна стратегія прийнята декілька місяців назад, аналізувати результати не час. Головним наразі є факт її наявності, шляхи напрямку державою визначені.

3 березня 2022 року Кримінальний кодекс України станом на вересень 2023 року піддавався 22 корекціям з перебудови, додавання нових диспозицій та санкцій⁷. Із суттєвих змін варто навести:

- визначення та тлумачення колабораційної діяльності, відповідальності та подальшого удосконалення, та особливості застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної й громадської безпеки;
- посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції, в контексті порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками;
- шляхом доповнення змісту статей та визначень кримінальних злочинів таких як, образа честі та гідності військовослужбовця, погроза військовослужбовцю; виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників;
- посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану: державна зрада та диверсія; за мародерства, корисливі злочини;
- Закон України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України», який передбачає, що у період дії воєнного стану громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України, можуть брати участь у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав, у тому числі отримати вогнепальну зброю і боєприпаси

⁷ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНСЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

Експертний центр
з прав людини

до неї відповідно до порядку та вимог, встановлених Міністерством внутрішніх справ України. Внаслідок ухвалення названого Закону, кримінальний кодекс передбачив зміни, що цивільні особи не несуть кримінальної відповідальності за застосування вогнепальної зброї проти осіб, які здійснюють збройну агресію проти України, якщо така зброя застосована відповідно до вимог Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України»;

- зміни, що виключають кримінальну протиправність діяння та забезпечують бойовий імунітет в умовах дії воєнного стану. Надано тлумачення, що не є кримінальним правопорушенням діяння (дія або бездіяльність), вчинене в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту та спрямоване на відсіч та стримування збройної агресії Російської Федерації або агресії іншої країни, якщо це заподіяло шкоду життю або здоров'ю особи, яка здійснює таку агресію, або заподіяло шкоду охоронюваним інтересам, за відсутності ознак катування чи застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інших порушень законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;
- скасування відповідальності у випадках добровільної здачі зброї, бойових припасів, вибухових речовин або пристроїв;
- встановлена відповідальність за незаконне використання гуманітарної допомоги;
- зміни до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану;
- удосконалення відповідальності за несанкціоноване розповсюдження інформації про засоби протидії збройній агресії Російської Федерації;
- прийнято Закон про дерадянізацію законодавства України, зокрема щодо справ засуджених за рішеннями комісій за військові злочини; про кримінальну відповідальність за військові злочини дією з 1958 року; щодо питання припинення випробувань атомної та водневої зброї та по берлінському питанню; про затвердження воєнних трибуналів; щодо порядку звільнення деяких категорій осіб від примусового лікування, кримінального покарання або адміністративного стягнення про введення основ кримінального законодавства у тому числі за військові

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНСЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

Експертний центр
з прав людини

злочини; про покарання осіб, винуватих в злочинах проти миру й людства та воєнних злочинах, незалежно від часу скоєння;

- прийнятті зміни до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання процедури обміну осіб як військовополонених;
- зміни до Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за катування, та неминучість покарання у разі вчинення злочинів проти основ національної безпеки України; розширення визначення катування, а також визначення злочинів проти миру та безпеки людства, до яких не застосовуються строки давності;
- зміни щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці;
- у зв'язку з ратифікацією Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, а також до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення боротьби з тероризмом.

Аналізуючи зазначені зміни хочеться нагадати, що кількість не повинна переважати якість. В умовах повномасштабної війни необхідно акцентувати увагу лише на першочергових викликах, а не продовжувати розглядати законопроект, що тривалі часи не приймались законодавцем. Важливо звісно розірвати всі юридичні аспекти, що досі зв'язували Україну із радянським минулим.

З початку російсько-української війни Кримінальний процесуальний кодекс України станом на вересень 2023 року був змінений 23 рази та окреме положення визнано неконституційним згідно із рішенням Конституційного Суду України⁸. Із суттєвих змін варто навести:

- зміни до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про попереднє ув'язнення» щодо додаткового регулювання забезпечення діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану;
- стаття 615 КПК піддавалась неодноразовій редакції та остаточно стосується особливого режиму кримінального провадження в умовах воєнного стану. Наразі звужені, невинновданно розширені на початку війни повноваження прокурора, що перебирали повноваження слідчих суддів. Унормовані строки затримання, доставлення та представлення перед судом;
- внесені зміни щодо порядку скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на

---

⁸ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНСЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

Експертний центр
з прав людини

особливий період або його зміни з інших підстав; викладено в остаточній редакції розділ «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану»;

- прийнято зміни щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану;
- прийнято зміни до законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом та доповнення Кодексу новим розділом «Особливості співробітництва з Міжнародним кримінальним судом»;
- удосконалено окремі положення досудового розслідування в умовах воєнного стану щодо особи, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю;
- щодо обрання та посилення запобіжного заходу до військовослужбовців, які вчинили військові злочини під час дії воєнного стану;
- щодо уточнення положень про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження, скасування запобіжного заходу для проходження військової служби в умовах воєнного стану;
- щодо захисту прав та законних інтересів дитини у разі затримання або тримання під вартою її батьків або інших законних представників.

Під час ухвалення змін до Кримінального процесуального законодавства, Уряд здійснив важливі кроки для процесуального удосконалення збирання доказів в кримінальних провадженнях щодо розслідування воєнних/військових злочинів, що збільшує шанси доказів в міжнародних судових інстанціях набувати статус належності та допустимості. Важливо не попірати права людини та обмеження може мати місце у виключних випадках, на вкрай короткий термін, при чому абсолютні права не можуть бути звужені у будь-яких обставинах. Функція слідчого судді з контролю та забезпеченості прав людини не може делегуватись іншим посадовцям, а у разі застосування виняткових обставин, у найкоротший строк має перевірятись слідчим суддею. Відсутність судового контролю несе ризик зловживань та породжує ризики неправомірних зловживань.

Розпорядженням КМУ від 30 грудня 2022 року № 1219-р «Про затвердження плану дій органів виконавчої влади з відновлення

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНСЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

Експертний центр
з прав людини

деокупованих територій територіальних громад»⁹ розроблений поступовий алгоритм дій, у тому числі що містить у собі складову елементів з кримінального судочинства та перехідного правосуддя. Зокрема:

1. Вжиття заходів для виявлення осіб, причетних до колабораційної діяльності та пособництва державі-агресору;
2. Здійснення приймання, зберігання вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боєприпасів, набоїв, вибухових речовин та пристроїв;
3. Вжиття заходів до встановлення місця перебування безвісти зниклих осіб, зокрема за особливих обставин;
4. Виявлення дітей, які залишилися без батьківського піклування;
5. Проведення обліку дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, забезпечення переміщення дітей до безпечних районів з тимчасовим влаштуванням до сімейних форм виховання;
6. Проведення перевірки законності перебування на території України громадян держави-агресора, а також інших іноземців, осіб без громадянства та прийняття за її результатами рішень, передбачених Законом України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»;
7. Здійснення заходів із забезпечення відшкодування майнової та немайнової (моральної) шкоди, завданої внаслідок збройної агресії Російської Федерації;
8. Забезпечення ведення обліку фактів порушення прав і свобод цивільного населення внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України відповідно до принципів і норм міжнародного права;
9. Забезпечення надання правової допомоги населенню згідно із Законом України «Про безоплатну правову допомогу»;
10. Визначення шкоди, завданої земельним ресурсам внаслідок тимчасової окупації та збитки, завдані власникам (землекористувачам) земельних ділянок сільськогосподарського призначення;
11. Визначення шкоди, завданої ґрунтам та земельним ділянкам внаслідок забруднення ґрунтів речовинами, які негативно впливають на їх родючість та інші корисні властивості;

---

⁹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1219-2022-p#Text>

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНСЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

Експертний центр
з прав людини

12. Визначення шкоди, завданої ґрунтам та земельним ділянкам внаслідок засмічення земельних ділянок сторонніми предметами, матеріалами, відходами та/або іншими речовинами;
13. Визначення економічних втрат підприємств (крім підприємств оборонно-промислового комплексу), зокрема господарських товариств;
14. Здійснення заходів з пошуку загиблих та постраждалих, транспортування тіл (останків) загиблих;
15. Визначення та обстеження територій та об'єктів природно-заповідного фонду, інших природоохоронних територій та об'єктів, які постраждали внаслідок тимчасової окупації, оцінки спричиненої шкоди;
16. Проведення обстеження ступеня пошкодження лісових насаджень внаслідок тимчасової окупації;
17. Визначення шкоди, заподіяної забрудненням навколишнього природного середовища, та погіршення якості природних ресурсів;
18. Визначення першочергових потреб дітей з особливими освітніми потребами;
19. Організація психологічної підтримки дітей для адаптації та відновлення в умовах воєнного стану;
20. Вжиття заходів для виявлення фактів порушення особистих прав і свобод людини і громадянина, зокрема рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками, документування таких правопорушень і прийняття рішень відповідно до законодавства;
21. Розроблення комплексу заходів з увічнення пам'яті осіб, які брали участь у захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України під час збройної агресії Російської Федерації проти України;
22. Інформування представництв іноземних держав в Україні про факти завдання шкоди внаслідок бойових дій життю, здоров'ю чи майну осіб з громадянством іноземних держав, які проживали в деокупованих населених пунктах;
23. Інформування представництв іноземних держав в Україні про факти руйнування об'єктів культурної спадщини, культових споруд, меморіальних дощок, місць поховань, пов'язаних з іноземними державами;

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНСЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

Експертний центр
з прав людини

24. Надання інформації міжнародним організаціям про масштаби руйнувань та жертв, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України

Наведена постанова є яскравим прикладом одночасної дії декількох органів влади різних напрямків, що мають об'єднати зусилля на виконання спільної мети - звільнення територій, виявлення порушень, облік, перевірка правомірності, фіксація та збір даних в належний процесуальний спосіб, визначення шкоди, надання підтримки, поширення інформації. Саме міждисциплінарний підхід та розроблений чіткий алгоритм взаємодії прогнозує позитивний результат.

Розпорядженням КМУ від 29.09.2022 № 850-р затверджено план заходів з реалізації Стратегії боротьби з організованою злочинністю¹⁰ до Стратегії боротьби з організованою злочинністю, яка була схвалена ще у 2020 році¹¹ та визнавала, що організована злочинність є інструментом, що використовується спецслужбами іноземних держав для дестабілізації ситуації в Україні та завдання шкоди національній безпеці. Метою Стратегії є: формування державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю шляхом запровадження міжнародних стандартів; побудова ефективної системи боротьби з організованою злочинністю, що складається з підсистем правового, інституційного, наукового, інформаційно-аналітичного, фінансового та матеріально-технічного забезпечення, координації та взаємодії, контролю, а також міжнародного співробітництва.

Наказом Генерального прокурора № 103 від 11.04.2023 року «Про організацію роботи органів прокуратури з питань підтримки потерпілих і свідків воєнних та інших міжнародних злочинів»¹² затверджена Концепція реалізації Механізму підтримки потерпілих і свідків воєнних та інших міжнародних злочинів. У своїй передумові Концепція містить фактичне виправдання для дублювання діяльності інших інституцій. Так, пріоритет діяльності прокуратури та інших органів правопорядку полягає в захисті передбачених Конституцією України прав і свобод людини та громадянина, інтересів суспільства і держави від будь-яких посягань.

Ефективне забезпечення таких гарантій становить запоруку розбудови демократичної держави, у якій неухильно забезпечується верховенство права, говориться в передумові. Насправді прокуратура

¹⁰ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/850-2022-p#Text>

¹¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-p#Text>

¹² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0103905-23#Text>

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНСЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

Експертний центр
з прав людини

фактично перейняла на себе функціонал адвокатури, Координаційного центру з надання безоплатної правової допомоги та Координаційних штабів з питань поводження з військовополоненими разом із Консультативними центрами з питань безвісти зниклих осіб за особливих обставин, оскільки буде представляти інтереси потерпілих та свідків в кримінальному провадженні, що пов'язано із вчинення воєнних злочинів. Змін до КПК з цього приводу не відбувалося.

Концепцією передбачено надання координаторами в кожній області послуг в конкретних кримінальних провадженнях та підтримка зв'язку між потерпілими / свідками та прокурорами у цих провадженнях, зокрема: інформування потерпілих та свідків про те, яку допомогу може надати координатор; роз'яснення потерпілим і свідкам їхніх прав у кримінальному провадженні; допомога потерпілим і свідкам в отриманні юридичної консультації та представництві, включаючи направлення до центрів з надання безоплатної правової допомоги; надання інформації про стан досудового розслідування та судового розгляду в обсязі, визначеному кримінальним процесуальним законодавством; надання актуальної інформації про час, дату, місце та результати будь-яких судових засідань у межах, передбачених кримінальним процесуальним законодавством; інформування потерпілих і свідків про те, чого варто очікувати від системи кримінальної юстиції; консультування щодо ризику та запобігання вторинній і повторній віктимізації, залякуванню та помсті; направлення потерпілих та свідків до відповідних служб із надання психологічної, медичної та соціальної допомоги; фізичне супроводження в суді; надання спеціальних послуг для постраждалих дітей, людей старшого віку та осіб з інвалідністю; допомога з проїздом і проживанням свідків з інших населених пунктів; допомога з тимчасовим розміщенням для тих, хто потребує безпечного місця через неминучий ризик вторинної та повторної віктимізації, залякування та помсти; посилені послуги для потерпілих від тяжкого чи особливо тяжкого злочину, потерпілих, щодо яких вчиняється кримінальне правопорушення на постійній основі, уразливих чи таких, до яких застосовувались погрози або залякування; цілеспрямована та інтегрована підтримка потерпілих низки специфічних категорій, таких як жертви сексуального, гендерно зумовленого чи домашнього насильства, включаючи консультування; допомога в оформленні заяв щодо отримання виплат потерпілим та свідкам, які потребують невідкладної фінансової допомоги, у разі розробки відповідного механізму компетентними державними органами.

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНЬСЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

Експертний центр
з прав людини

Виникнення такої сфери послуг від держави закономірний, оскільки наявні інституції з надання правничої допомоги, представлення інтересів перед державними та органами місцевого самоврядування, перед правоохоронними органами та судом не працюють повною мірою або відсутній професіоналізм та якість послуг.

Наказом Генерального прокурора від 30.09.2021 №312 утворено Міжвідомчу робочу групу з питань розслідування злочинів, вчинених в умовах збройного конфлікту¹³ (Міжнародну раду експертів з питань розслідування злочинів, вчинених в умовах збройного конфлікту; далі - міжвідомча робоча група). Основною метою її діяльності є залучення національних та іноземних фахівців з міжнародного гуманітарного та міжнародного кримінального права, а також представників неурядових правозахисних організацій задля вивчення найкращого досвіду з розслідування воєнних злочинів і злочинів проти людяності та розробки національних стандартів у цій галузі.

Вказана Міжвідомча робоча група здійснює свою діяльність за такими тематичними напрямками: міжнародне гуманітарне й міжнародне кримінальне право; цифровий вимір (електронні докази); протидія сексуальному насильству; захист прав людини та журналістів в умовах збройного конфлікту; протидія корупції, розшук, арешт та конфіскація активів, причетних до агресії РФ в Україні; захист прав дітей.

За результатами роботи членами вищезазначеної групи спільно з Департаментом протидії злочинам, вчиненим в умовах збройного конфлікту, Офісом Генерального прокурора та за участі експертів Консультативної групи з питань найтяжчих міжнародних злочинів (АСА) розроблено проект Стратегічного плану реалізації повноважень прокуратури у сфері кримінального переслідування за міжнародні злочини на період 2023-2025 років, який перебуває на затвердженні¹⁴.

Цей системний документ покликаний забезпечити належну координацію органів прокуратури та досудового розслідування на наступні три роки, визначає спільні цілі та пріоритети з метою здійснення правосуддя щодо злочинів, вчинених в умовах міжнародного збройного конфлікту на

---

¹³ https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:iScJ2j-1yz4J:https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html%3F_m%3Dfslib%26_t%3Dfsfile%26_c%3Ddownload%26file_id%3D214422&cd=1&hl=uk&ct=clnk&gl=ua&client=safari

¹⁴ <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/andrii-kostin-zatverdiv-strategicnij-plan-z-realizaciyi-povnovazen-prokuraturi-u-sferi-kriminalnogo-peresliduvannya-za-miznarodni-zlocini>

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНСЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

Експертний центр
з прав людини

території України, шляхом ефективного розслідування, притягнення винних до кримінальної відповідальності та справедливого суду.

Окрім того, за участі експертів міжвідомчої робочої групи розроблено Стратегічний план реалізації повноважень прокуратури у сфері кримінального переслідування за сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом¹⁵ (далі - СНПК), затверджений Генеральним прокурором 26.06.2023, цілями якого, зокрема, є забезпечення всебічного захисту потерпілих і свідків відповідно до міжнародних стандартів і найкращих практик; розроблення та поширення програм і процедур розслідування та підтримання публічного обвинувачення у кримінальних провадженнях про СНПК, орієнтованих на інтереси потерпілих з урахуванням їхніх травм та гендерних аспектів.

З метою впорядкування практики органів правопорядку у сфері протидії воєнним злочинам та підвищення ефективності кримінального переслідування винних осіб Офісом Генерального прокурора за підтримки партнерів розроблено методичні документи - «Стандарти розслідування воєнних злочинів. Загальна частина» і «Стандарти розслідування воєнних злочинів. Незаконне позбавлення волі та катування»¹⁶.

Перші Стандарти покликані надати фундаментальну теоретичну базу для правильного розуміння воєнних злочинів, правил їх кваліфікації за Кримінальним кодексом України, а також огляд основних воєнних злочинів, з якими стикаються практики.

Другі Стандарти акцентуються на катуванні, незаконному позбавленні волі, нелюдському поводженню. Вони містять алгоритм розслідування, зразки процесуальних документів та детальний аналіз окремих воєнних злочинів.

Запропоновані Стандарти покликані узагальнити кращі міжнародні та вітчизняні практики розслідування воєнних злочинів, надати слідчим та прокурорам необхідні знання та інструменти для збирання доказів.

Під час їх підготовки проаналізовано проблемні питання, які виникають у ході досудового розслідування воєнних злочинів, враховано наявний досвід органів досудового розслідування та прокуратури.

¹⁵ <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/specializovani-dokumenty>

¹⁶ <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/prokurori-ofisu-genprokurora-spilno-z-ekspertami-rozrobili-standarti-rozsliduvannya-vojennix-zlociniv>

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНСЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

Експертний центр
з прав людини

Указані Стандарти 28.04.2023 затверджені Генеральним прокурором та скеровані до прокуратур усіх рівнів, а також органів досудового розслідування національної поліції та безпеки для використання в роботі.

Апаратом Верховної Ради України, на запити в межах проєкт, повідомлено про наявність внесених на розгляд двох законопроектів. Один з яких проєкт Закону України «Про забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства та інших осіб в інтересах правосуддя», реєстраційний № 5751 від 12.07.2021, внесений народними депутатами України Бакумовим О. С., Павлюком М. В. та іншими¹⁷. Другий - проєкт Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо насильницького переміщення особи за межі території України (реєстр. № 9204 від 13.04.2023¹⁸), поданий народним депутатом України Михайлюк Г.О. та іншими народними депутатами України.

Завдання першого законопроекту є створення нового центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом – Національного агентства з питань забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства загальною чисельністю біля 300 штатних посад.

Основними новелами поданого законопроекту є:

- 1) створення дворівневої системи забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства: спеціальними підрозділами правоохоронних органів та центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом – Національним агентством з питань забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, якому передається забезпечення безпеки особи, взятої під захист, у випадках існування підвищеного рівня загроз (визначених у законопроекті), а комплекс заходів щодо неї розширюється можливістю переселення в інше тимчасове чи постійне місце проживання (у тому числі за кордон), зміни документів та/або зовнішності;
- 2) з метою дотримання міжнародних рекомендацій та недопущення зловживань у цій сфері у законопроекті передбачено, що при прийнятті рішення про застосування заходів забезпечення безпеки має враховуватись тяжкість злочину, значущість внеску відповідного учасника кримінального судочинства у належне відправлення правосуддя, характер і ступінь загрози, а також зв'язок такої загрози з участю особи у конкретному кримінальному провадженні;

¹⁷ <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/27335>

¹⁸ <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41765>

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНЬСЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

Експертний центр
з прав людини

3) вдосконалення системи заходів забезпечення безпеки у законопроекті передбачає:

- забезпечення захисту житла/майна особи може здійснюватися шляхом його страхування, що є порівняно менш витратним, ніж здійснення охорони та дозволяє суттєво знизити протиправну мотивацію щодо його пошкодження/знищення;
- застосування заходів безпеки здійснюється лише за інформованою згодою особи, взятої під захист;
- підписання особою, взятою під захист, Умов здійснення спеціальних заходів забезпечення безпеки, якими забезпечується надання усвідомленої згоди особи на застосування конкретних заходів.

Прийнятий за основу проєкт Закону України про забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства та інших осіб в інтересах правосуддя, поданий народним депутатом України Монастирським Д.А. та іншими народними депутатами України.

Другим законопроектом пропонується внесення змін до статті 438 «Порушення законів та звичаїв війни» Кримінального кодексу України та встановити кримінальну відповідальність за насильницьке переміщення особи за межі території України, а також посилити відповідальність за дії, вчинені щодо неповнолітньої особи, та дії, поєднані з умисним вбивством, у вигляді позбавлення волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років або довічного позбавлення волі.

Відповідно до пояснювальної записки метою законопроекту є встановлення кримінальної відповідальності за посягання на суспільні відносини щодо забезпечення життя, здоров'я та прав і свобод громадян України, зокрема неповнолітніх осіб, протидія і запобігання протиправному захопленню та вивезенню дітей з України, що становить загрозу українському генофонду, а також людству в Україні загалом унаслідок порушення законів та звичаїв війни.

Під час обговорення проєкту Закону народні депутати України висловили деякі зауваження щодо його змісту. Зокрема, вказувалось, що виокремлення лише одного із проявів порушення державою-окупантом норм міжнародного права не сприятиме ефективності застосування відповідних кримінально-правових норм. За такого підходу Кримінальний кодекс України необхідно доповнювати й іншими самостійними (окремими) складами кримінальних правопорушень, пов'язаними із порушенням законів і звичаїв війни. Водночас члени Комітету зазначили,

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНСЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

Експертний центр
з прав людини

що, враховуючи величезну кількість осіб, у тому числі дітей, яких держава-агресор примусово вивозить з території України, положення законопроект є дійсно актуальними. Наразі указаний вище документ прийнятий за основу та направлений на допрацювання за висловленими зауваженнями.

Згідно з чинним законодавством однією з функцій Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій є формування та реалізація державної політики з питань міжнародного гуманітарного права на всій території України. Для виконання цього завдання Мінреінтеграції:

- здійснює збір, аналіз та узагальнення інформації щодо дотримання норм міжнародного гуманітарного права;
- вносить пропозиції щодо реагування на факти порушення норм міжнародного гуманітарного права;
- приймає участь в нормотворчій діяльності щодо міжнародного гуманітарного права;
- приймає участь у взаємодії з міжнародними гуманітарними організаціями.

Окрім того, у віданні Мінреінтеграції перебуває Національне інформаційне бюро, основним завдання якого є збір та узагальнення даних про військовополонених, загиблих, зниклих безвісти, незаконно затриманих окупантами, у тому числі й з-поміж мирного населення з обох сторін воєнних дій.

Відповідно до Постанови КМУ від 26.04.2017 № 329 функціонує Міжвідомча комісія з питань застосування та реалізації норм міжнародного гуманітарного права в Україні, яку очолює Віцепрем'єр-міністр України - Міністр з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій. Основна задача комісії полягає в координації усіх органів, дотичних до реалізації норм міжнародного гуманітарного права в Україні.

Також постановою КМУ від 18 жовтня 2022 року № 1187 утворено Координаційний штаб з питань забезпечення виїзду громадян України з тимчасово окупованої російською федерацією території України, зокрема Автономної Республіки Крим та м.Севастополя, через територію інших країн на територію України, допомоги у поверненні в Україну. Мінреінтеграції тісно співпрацює с народними депутатами та, зокрема, з членами Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України з питань міжнародного гуманітарного та міжнародного кримінального права в умовах збройної агресії російської федерації проти України. В результаті такої співпраці напрацьовано проєкт Закону про застосування та

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНЬКА
ГЕЛЬСІНЬСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

Експертний центр
з прав людини

дотримання норм міжнародного гуманітарного права в Україні (реєстр. №8268 від 06.12.2022, поданий народними депутатами Бакумовим О. С. та іншими).

Мінреінтеграції виконує завдання, передбачені Законом України «Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей». Так, відповідно до статті 3 зазначеного Закону України, при Мінреінтеграції утворена та функціонує Комісія з питань встановлення факту позбавлення особи особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України.

Також це міністерство здійснює виплати щорічної та одноразової державної грошової допомоги особам, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, членам сімей таких осіб, відповідно до Постанови КМУ від 15.11.2022 № 1281.

Окрім того, воно забезпечує ведення Єдиного реєстру осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України та надає за зверненнями осіб, які мають право на отримання інформації з реєстру, виписки за встановленою формою та діяльність Координаційного штабу з питань захисту прав осіб, депортованих або примусово переміщених у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України, який створено відповідно до Постанови КМУ від 17.06.2022 № 708.

Підбиваючи підсумки, варто відзначити що прозорими, відкритими до суспільства виявились Офіс Генерального прокурора та Міністерство з питань реінтеграції, які майже всю свою діяльність висвітлюють на офіційному сайті.

Беззаперечно Україна обрала власний розвиток національних стратегій слідства, прокуратури та судової системи, розглядаючи довгостроковий захист та допомогу свідкам і потерпілим, в порівнянні з іншими державами, використовує власну Стратегію та розширює можливості та перспективи для перехідного правосуддя. Аналіз національного законодавства, порівняння перехідного правосуддя з іншими пост конфліктними країнами, демонструють чітку картину про позитивні напрацювання чинних стратегічних завдань.

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНСЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

Експертний центр
з прав людини

За результатами дослідження пропонуємо:

- здійснити аналіз та узгодити нормативно-правові акти, якими встановити чіткий послідовний алгоритм для перехідного правосуддя в частині притягнення винуватих до відповідальності;
- підготувати уніфіковану збірку нормативно-правових актів з національних стратегій слідства, прокуратури, судової системи
- ратифікувати Римський Статут та привести національне законодавство у відповідність його стандартам;
- проаналізувати й удосконалити механізм взаємодії органів державної влади та правоохоронної системи, спрямований на подолання наслідків збройної агресії Російської Федерації проти України;
- продовжити оприлюднювати статистичні дані кримінальних проваджень зареєстрованих в єдиному державному реєстрі досудових розслідувань за ознаками військових/воєнних злочинів;
- створити та наповнити базу (за виключенням чутливих персональних даних/за згодою власників персональних даних) із результатами досудового розслідування та судового розгляду;
- розробити механізм довгострокового захисту та допомоги свідкам та потерпілим, включно до повного розуміння визначення справедливості;
- виключити можливість нівелювання права захисту на правничу допомогу на підставі Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»;
- систематично доводити до суспільства правдиві обставини подій, що відбуваються під час скоєння воєнних/військових злочинів сторонами конфлікту, їх конкретні обставини та учасників;
- прийняти розроблений механізм забезпечення безпеки як для жертви, так і ймовірних злочинців/винуватців.

Довідково:

Дана публікація стала можливою завдяки щедрій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках Програми «Права людини в дії», яка виконується Українською Гельсінською спілкою з прав людини (helsinki.org.ua).

Погляди та інтерпретації, представлені у цій публікації, не обов'язково відображають погляди USAID, Уряду США або УГСПЛ. Відповідальність за вміст публікації несуть виключно автори та ЕЦПЛ.

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНСЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

Експертний центр
з прав людини

У світі, USAID є однією з провідних установ у сфері розвитку, яка виконує роль каталізатора цих процесів та допомагає досягати позитивних результатів. Діяльність USAID є проявом доброчинності американського народу, а також підтримує просування країн-отримувачів допомоги до самостійності та стійкості та сприяє забезпеченню національної безпеки та економічного добробуту США. Партнерські стосунки з Україною USAID підтримує з 1992 року; за цей час, загальна вартість допомоги, наданої Україні з боку Агентства, склала понад 3 млрд доларів США. До поточних стратегічних пріоритетів діяльності USAID в Україні належать зміцнення демократії та механізмів досконалого врядування, сприяння економічному розвитку та енергетичній безпеці, вдосконалення систем охорони здоров'я та пом'якшення наслідків конфлікту у східних регіонах. Для того, щоб отримати додаткову інформацію про діяльність USAID, просимо Вас звертатися до Відділу зв'язків з громадськістю Місії USAID в Україні за тел. (+38 044) 521-57-53. Також пропонуємо завітати на наш вебсайт: <http://www.usaid.gov/ukraine>, або на сторінку у Фейсбук: <https://www.facebook.com/USAIDUkraine>.